

**Valik
rehabilitatsiooniprogramme
vanglates
2005**

Justitsministeerium

2005

Sisukord

Eessõna	
12 sammu	4
Adrenaliiniga heroini vastu	6
Agressiivsuse asendamise treening	9
Viha Juhtimine	11
Kaine autojuht	14
Muusika- ja kunstiteraapia vanglas	16
Oska kuulata / Oska vaadata	18
Vangla ajaleht	20
Kitarriõpe	22
Jalgrattasõit ujuma	24
Infotehnoloogia kursus	27
Kunstiga kuritegevuse vastu	29
EQUAL - New Horizons	32
Töö kiriku juures	35
Dokumentatsioon ja asjaajamine	37
Paarisuhete hoidmine ja taastamine	39
Päev lapsega	44
Sotsiaalsed oskused	46
Vabaduse lävel	48
Ettevalmistus vabanemiseks	50
Kohanemispäev	53

E e s s õ n a

Teie ees on läbilõige rehabilitatsioonitööst Eesti vanglates 2005. aasta seisuga, mil esimeste sotsiaaltöötajate ametissenimetamisest on möödunud 10 aastat. Esimene rahvusvaheliselt tunnustatud rehabilitatsiooniprogramm meie vanglasüsteemis võeti kasutusele 2001. aastal, kui koostöös Soome Justiitsministeeriumiga said meie vanglatöötajad koolitust „Viha Juhtimise“ programmis. Nüüdseks on see programm vanglates laialt levinud ja populaarne nii läbiviijate kui kinnipeetavate hulgas.

Sellest ajast alates on sotsiaalprogrammide hulk Eesti vanglates jõudsalt kasvanud. Uhkusega võib öelda, et enamik neist on välja töötatud kohapeal ja neid teostatakse silmapaistva pühendumusega. Ideed on pärit igapäevasest töökogemusest, vastates seetõttu hästi sihtgrupi vajadustele ja autori huvisuunale. Mõned ideed läbivad alles pilootprojekti faasi, teisi rakendatakse igapäevatoos, kolmandad on juba vormumas täiemahulisteks käsiraamatuga programmideks. Sama jõudsalt nagu areneb meie vanglasüsteem, jätkub ka siin töötavatel inimestel mõtteid ja tahtmist, et oma tööd paremini ja huvitavamalt teha.

Käesolevas kogumikus pole kirjas kaugeltki mitte kõik kursused, grupid, individuaalprogrammid ja huvitegevused. Mitmes vanglas toimuvad erineva nime, kuid sarnase sisuga programmid, mille hulgast valisime autorite ja läbiviijate initsiatiivile tuginedes mõne näite. Kajastatud on eri tüüpi tegevusi: infotundidest kuni psühhoteraapiani, fookusega asjaajamisõppest kuni käitumise, mõtlemise ja väärtushinnangute muutmiseni. Enamikku neist viiakse läbi nii eesti- kui venekeelsetele gruppidele.

Lähiaastate jooksul tahame jõuda selleni, et kõik kasutatavad programmid on teoreetiliselt ja praktiliselt läbi töötatud, tegeldakse sekkumise efektiivsuse mõõtmisega ning koostatud on programmijuhi käsiraamatud. Sellise läbimõeldud tegevuse abil jõuame ka korduvkuritegevuse taseme mõjutamiseni.

Teele Keskküla, toimetaja

12 sammu

Tallinn, Tartu, Murru

Taavet Udso

Teksti autorid

Maie Ilumets, Taavet Udso

Läbiviijad

Taavet Udso – kaplan (Tallinn)

Maie Ilumets – vabatahtlik (Tartu)

Olavi Laur – kaplan (Murru)

• **Eesmärk**

Parandada osalejate teadmisi sõltuvusest (alkoholist või narkootikumidest) kui haigusest ning selle laastavatest tagajärgedest, motiveerida neid püstitama eesmäärke, mis aitavad sõltuvusest hoiduda.

• **Sihtgrupp**

Sõltuvusprobleemidega kinnipeetavad; eriti need, kes on sooritanud kuriteo oma sõltuvuse tõttu.

• **Kestus**

Programm kestab kokku 90 päeva. Grupp käib koos kord nädalas. Grupitööd juhivad üheks inimene.

- **Sisu**

Programm koosneb 12 sammust, iga samm on jagatud päevadeks. Ühe sammu läbimiseks kulub tavaliselt mitu koosolekut.

Töövihiku alusel arutletakse ja selgitatakse vastava etapi temaatikat (iga päev läbitakse üks temaatiline õppetund). Osa programmist moodustab ka rühmatöö – õppetöö-arutelu koos juhendajatega ühiskogunemistel õppeklassis.

Individaaltöö korras osaleb kinnipeetav aktiivselt kõigis õppetundides 90 päeva vältel, mõtestades koos juhendajaga lahti sammude sisu ning võttes isiklikult vastu otsused oma probleemidest vabanemiseks. Samal ajal täidab ta iga päeva kohta töövihiku õppetunni ja sellega kaasnevad abivahendid. Programm lõpeb ennastanalüüsiva esseega.

Õppematerjal sisaldab nii teoreetilisi kui praktilisi ülesandeid, mis aitavad töötada tunnetega, analüüsida oma minevikku ja olevikku ning õpetavad püstitama eesmärgi.

Pärast rühmatöö lõppu jätkub osaleja soovi korral individuaalnõustamine.

Tallinna Vanglas on külastanud programmi koosolemisi ca 35 inimest, programmi on läbinud täielikult 12 meest. Eesti vanglates kokku on programmi läbinud 19 kinnipeetavat.

Adrenaliiniga heroini vastu

Viljandi

Sergei Drögin

Idee ja teksti autor

Sergei Drögin

Läbiviija

Sergei Drögin – huvijuht

• Eesmärk

Näidata noortele läbi ekstreemse tegevuse uusi võimalusi heaolutunde saavutamiseks, eneseteostuseks ja elu tähtsuse mõistmiseks.

• Sihtgrupp

Pessimistlikult meelestatud ja sõltuvusprobleemidega noored kinnipeetavad.

• Kestus

Teoreetiline ettevalmistus läbitakse 10 tunni jooksul, seejärel sooritatakse sobiva ilmaga langevarjuhüpe. Nädal pärast hüpet toimub grupitöö kokkuvõtete tegemiseks ja tagasisideks.

- **Sisu**

Prantsusmaal Bordeaux's kasutatakse langevarjuhüppeid ennetusprogrammina probleemsete noorte seas. Hüpetega kaasnev adrenaliinivool tekitab heaolutunde, mis näitab noortele, et head enesetunnet on võimalik saavutada ka ilma narkootiliste aineteta.

Sellele väitele andis kinnitust idee autori diplomitöö teemal „Ühisjoni minapildis Viljandi vangla noorkinnipeetavate näitel“. Programm ka distsiplineerib kinnipeetavaid, kuna osaleda soovijaid on tunduvalt enam kui vabu kohti.

Programmi ülesehitus:

- **Ettevalmistusetapp:**
 - korraldusmeeskonna moodustamine;
 - tegevuskava planeerimine;
- **Korraldamise etapp:**
 - osalejate valimine;
 - kindlustuspoliisi vormistamine osavõtjatele;
 - teoreetiline väljaõpe osalejatele;
 - pressiteate koostamine ja meediale saatmine;
- **Teostamise etapp:**
 - teoreetiline ja praktiline väljaõpe;
 - langevarjuhüpete toimumine ja koordineerimine;
- **Kokkuvõtete tegemise etapp:**
 - tagasiside osalejatelt.

Pärast seda kogemust oskavad noored leida muid tegevusi kuritegevuse asemel ja selle tulemusena on nende ellusuhtumine elujaatavam. Sündmuse kajastamine meedias nii meil kui välisriikides annab noortele mõtlemisainet. Programmis osalenud on enda sõnul enesekindlamad ega allu teiste kinnipeetavate nõudmistele. Distsiplinaarkaristusi on neil teistega võrreldes tunduvalt vähem, nad töötavad väljaspool vanglaterritooriumi. Pärast programmis osalemist tuntakse sageli huvi, kuidas ja kus on võimalik tegeleda selle spordialaga vabaduses; paar kinnipeetavat ongi vabanedes uuesti langevarjuhüppeid sooritanud.

Programmis on kahe aasta jooksul osalenud 18 kinnipeetavat.

Agressiivsuse asendamise treening

Tartu

Merle Alamaa

Teksti autor

Merle Alamaa

Läbiviijad

Vivian Ojastu – sotsiaaltöötaja (Tallinna Vangla)

Merle Alamaa – sotsiaaltöötaja ja **Malle Luik** – psühholoog (Tartu Vangla)
2006. aastal lisanduvad uued grupijuhid

• *Eesmärk*

Õpetada osalejaid mõistma oma agressiivsust ja antisotsiaalsel käitumist ning asendada seda positiivsete alternatiividega.

• *Sihtgrupp*

Programm on mõeldud vägivaldsete kalduvustega, madala moraalse mõtlemise taseme ja väheste sotsiaalsete oskustega kinnipeetavatele.

• *Kestus*

3 korda nädalas 10 nädala jooksul – kokku 30 kohtumist. Rühmatööd juhivad kaks vastava koolituse läbinud spetsialisti.

• Sisu

Tegu on sisseostetud programmiga *Aggression Replacement Training (ART)*. Eesti vanglates viiakse seda läbi alates 2003. aastast.

ART on pikaajaline grupitöö kinnipeetavatega, kus kolme etapi vältel – sotsiaalsete oskuste arendamine, vihatunde ja väärtushinnangute analüüs – tegeldakse vägivaldse käitumise asendamise ja hoiakute muutmisega. Igal agressiooniaktil on hulk põhjuseid. Väliste tegurite – näiteks vanemate ja eakaaslaste mõju – kõrval on krooniliselt agressiivsetele inimestele omane nii sotsiaalsete oskuste nõrkus või puudumine kui ka võimetus viha ohjeldada. Lisaks on selliseid inimesi õpetatud reageerima enesekeskselt ja suhteliselt primitiivsel moraalsel tasemel.

Oskuste viimistlemise puhul kasutatakse mudelõpet ja rollimänge. Tähtis osa on tagasisidel selle kohta, kui hästi nende rollimängu esitused sarnanesid eeskuju ehk mudeli omadega. Samuti julgustatakse osalejaid osalema üritustes, mis kinnistavad treeninguolukorras õpitud oskusi. Kui oskuste viimistlemine õpetab, mida agressiooni asemel teha, siis viha ohjeldamise treening õpetab, mida mitte teha. Selle eesmärk on suurendada enesekontrolli ning vähendada ja juhtida viha. Treenitakse vastama provokatsioonidele mitte vihaga, vaid ära hoidma viha teket, keskendudes viha alandavatele tehnikatele, alternatiivide kasutamisele viha või agressiooni asemel jm.

Moraalse mõtlemise treening aitab kahe eelmise etapi käigus õpitut kasutada. Kokkupuude moraalsete dilemmadega arutlusrühmas, mille osalejate moraalse mõtlemise tase erineb, viib moraalse mõtlemise kõrgemal tasemel olevate rühmaliikmetega ühele tasemele.

Programmi läbinud kinnipeetavate käitumine on muutunud tasakaalukamaks, korrarikkumised on vähenenud. Osalenute endi sõnul nad nüüd tõepoolest mõtlevad enne kui teevad.

Programmi on Tartu Vanglas läbinud 26 kinnipeetavat, Eesti vanglates kokku 97.

Viha Juhtimine

Pärnu, Murru, Tartu, Tallinn,
Ämari, Viljandi

Irina Ronk

Teksti autorid

Krista Lip, Irina Ronk, Helle Nõmmiksaar

Läbiviijad

Kaire Aamisepp – sotsiaaltöötaja ja **Krista Lip** – psühholoog (Pärnu)
Irina Ronk ja **Irina Pogorelova** – psühholoogid; **Lada Raja** – sotsiaaltöötaja
(Murru)

Helle Nõmmiksaar – sotsiaaltöötaja ja **Ruslan Lainola** – sotsiaalpedagoog
(Tartu)

Ebe Pöder ja **Olga Danilova** – psühholoogid (Tallinn)

Inga Lilienberg – sotsiaaltöötaja ja **Keili Kollamaa** – psühholoog (Ämari)

Lilian Söber – sotsiaaltöötaja ja **Sergei Drögin** – huvijuht (Viljandi)

• *Eesmärk*

Selgitada osalejaile, mis nendega vihastades toimub, miks on vaja ärritumist kontrollida ja milleks on viha juhtimine kasulik ning anda õpilastele võimalus harjutada viha valitsemist rolliharjutuste abil.

• *Sihtgrupp*

Impulsiivse ja agressiivse käitumisega kinnipeetavad.

● **Kestus**

Kursus koosneb 9 kohtumisest, ühe korra pikkus kuni kaks tundi. Sõltuvalt konkreetsest grupist toimuvad tunnid üks kuni kaks korda nädalas. Nõrgema rühma puhul tuleb ühe tunni teemat käsitleda kahe tunni ulatuses ja nii kursust poole võrra pikendada. Kursust juhivad reeglina kaks vastava koolituse saanud spetsialisti.

● **Sisu**

Tegu on sisseostetud programmiga Anger Management. Eesti vanglates viiakse seda läbi alates 2001. aastast. „Viha juhtimine“ on kognitiiv-käitumuslik lühikursus, kus töötatakse oma mõtlemise ja käitumisega loengute, näidisolukordade jälgimise, rollimängude, arutelude ja kodutööde abil.

Kohtumiste põhiteemad:

- vihatekitavate olukordade äratundmine,
- kehakeele valitsemine,
- rahustavad mõtted,
- lödvestumine,
- asjalik, kehtestav suhtlemisviis,
- kriitika ja solvanguatega toimetulek,
- rühma survega toimetulek,
- enese vihaleõhutamise tuvastamine,
- käegalöömise vältimine, enese motiveerimine.

Tähtis on näidata, et halbade tagajärgedeni viivat mõtlemis- ja käitumisstereotüüpi on võimalik vältida. Sobivaim moodus selleks on treening – kinnipeetavad saavad võimaluse eneseväljendamiseks, sh rollimängude kaudu.

Osalejad on reeglina olnud aktiivsed ja motiveeritud osalema. Nende hinnangul on grupis tavaliselt sõbralik ja usalduslik õhkkond, mis soodustab avameelsust ja eneseanalüüsi. On leitud ka, et kursus võiks olla pikem.

Paljud väidavad, et kasutavad kursusel saadud teadmisi ja oskusi elus: tüliolukordades ja konfliktides ning probleemseid situatsioone ennetades. Samuti on osalejad saanud positiivse kogemuse, leides väärtuslikke omadusi iseendas ja saavutades teiste inimestega parema kontakti.

Eesti vanglates on „Viha Juhtimise“ kursuse edukalt lõpetanud 226 kinnipeetavat.

Kaine autojuht

Murru

Katrin Rannaste

Idee ja teksti autor

Katrin Rannaste

Läbiviijad

Riina Soom – psühholoog; **Katrin Rannaste** – sotsiaaltöötaja
Irina Pogorelova – psühholoog; **Oksana Orotsko** – sotsiaaltöötaja
nõustaja-spetsialist väljastpoolt vanglat

• *Eesmärk*

Aidata liiklusõnnetuse põhjustamise tõttu vanglasse sattunud kinnipeetavatel mõista oma kuriteo olemust ja tõsidust, et vähendada kuriteo kordamise tõenäosust vabaduses.

Vanglas on kinnipeetavaid, kes ka vangistuse ajal pigem väldivad ebameeldivat mõtet, et nad on hakkama saanud millegi halva ja ohtlikuga. Need aga, kes selle üle arutlevad, vajavad eneseabigruppi, et karistusaja jooksul mõelda edaspidiste muudatuste üle.

• Sihtgrupp

Karistusseadustiku paragrahvi 424 (mootorsõiduki juhtimise eest jooabeseisundis isiku poolt, keda on varem karistatud sellise teo eest) järgi karistust kandvad isikud.

• Kestus

Kohtumised leiavad aset kord nädalas kolme kuu jooksul, kokku 10 korda. Tegu on pilootprojektiga. Läbiviijateks on 2 spetsialisti – psühholoog ja sotsiaaltöötaja; vajadusel kaasatakse spetsialist väljastpoolt vanglat.

• Sisu

Suvel 2005 oli Murru Vanglas 61 selle programmi sihtgruppi kuuluvat kinnipeetavat. Kuna nende karistusaeg on tavaliselt lühike, toimub ka rühmatöö lühikese aja vältel.

Vangi sattunud nn. roolijoodikud arutlevad psühholoogi ja sotsiaaltöötaja juures vastuvõtul käies teemadel: “Kuidas ma üldse vanglasse sattusin?,” “Miks ma istusin peale alkoholitarvitamist autorooli?” ja “Mismoodi ma edasi elan?”. Käesoleva programmi raames aitavad spetsialistid osalejatel vastusteni jõuda.

Grupitöös arutletavad teemad:

- alkoholi mõju inimorganismile;
- millal, miks ja kui palju on mõistlik juua;
- mõtted ja tunded sooritatud kuriteo kohta;
- millal on inimesel alkoholisõltuvus;
- põhjuse-tagajärje seos;
- kuidas mõjutab alkoholi tarbinuna rooli istumine teisi inimesi jm.

Läbiviijad ei küsi grupitöö käigus kinnipeetavalt, miks just tema seda tegi, vaid aitavad tal selles küsimuses arutelude käigus iseseisvalt arusaamiseni jõuda. Vajaduse tekkides suunatakse grupitöös osalev kinnipeetav individuaalnõustamisele psühholoogi või sotsiaaltöötaja juurde.

Muusika- ja kunstiteraapia vanglas

Tartu

Malle Luik

Teksti autor

Malle Luik

Läbiviijad

Malle Luik – psühholoog ja muusikaterapeut; assistent **Inge Johanson** – sotsiaaltöötaja

• *Eesmärk*

Muuta kinnipeetavad emotsionaalselt stabiilsemaks, soodustada nende eneseanalüüsi ja isiksuslikku arengut ning motiveerida neid õiguskaualekalt käituma. Lisaks paranevad suhted lähedastega, kaaskinnipeetavatega ja vanglatöötajatega.

• *Sihtgrupp*

Emotsionaalsete probleemidega kinnipeetavad.

• *Kestus*

13 nädalat. Kogunetakse kord nädalas, iga kord kolm tundi. Grupis osaleb tavaliselt 6–7 kinnipeetavat. Gruppi juhivad kaks spetsialisti. Individuaalteraapia tunni pikkus on 60–90 minutit, ühele kinnipeetavale reeglina 10 kohtumist.

• *Sisu*

Muusika- ja kunstiteraapia aitavad arendada inimese tundlikkust. Tundlikkusele omakorda tugineb emotsionaalne intelligentsus, mille abil suudab inimene mõista enese ja teiste tundeid, tajuda olukordi adekvaatselt, valida sobivaid suhtlemis- ja käitumisviise ning väljendada end arusaadaval viisil. Teraapilise tegevuse kaudu on võimalik arendada eneseväljendus- ja suhtlemisviise, loovust, ümber kujundada enese- ja väärtushinnanguid, eelarvamusi, jäiku hoiakuid ja must-valget mõtlemisstiili.

Kasutatakse muusika- ja kunstiteraapia meetodeid ning vibroakustilist teraapiat (mis põhineb muusikas kõlavate madalsageduslike helide toimimisel organismile). Improviseeritakse eri teemadel häälega ja eri instrumentidel ning analüüsitakse tehtut. Samuti püütakse muusikat kunstiliselt ja kirjanduslikult väljendada.

Muusika- ja kunstiteraapia kasu seisneb selles, et kohtumised sisaldavad nii vormilt kui sisult erilisel harjutusi ning töö ei ole järgalt planeeritud, vaid koht on ka spontaansel väljendusel. Teraapia lähtub grupiliikmete individuaalsetest omadustest.

Osalejad on olnud positiivselt meelestatud, aktiivsed ja üksteist toetavad. Suhtlemine on olnud siiras, usaldusväärne ja kohati ka humoorikas. Kinnipeetavad on ennast paremini tundma õppinud, reaalsustaju on paranenud, minapilt muutunud adekvaatsemaks, arenenud on loov eneseväljendamine, suhtlemisoskus ja võime stressiga toime tulla. Samuti on leevenenud emotsionaalsete ja psühhosomaatiliste häirete sümptomid.

Seni on kolmes grupitöös Tartu Vanglas osalenud 20–25 kinnipeetavat. Individuaaltöös on tegeldud 20 kinnipeetavaga. Teraapia katkestasid üksikud kliendid, kes ei olnud piisavalt motiveeritud koostööd tegema terapeudiga ja grupikaaslastega.

Oska kuulata / Oska vaadata

Murru

Riina Soom

Idee ja teksti autor

Riina Soom

Läbiviija

Riina Soom – psühholoog

• **Eesmärk**

Arendada tähelepanu, empaatiat, kuulamisoskust ja tunnete analüüsimise oskust klassikalise muusika abil ning sotsiaalseid oskusi grupitöös.

• **Sihtgrupp**

Muusikast huvituvad kinnipeetavad. Teadlik on püüde hoiduda kinnipeetavate määrgistamisest ning pakkuda uudset resotsialiseerumisvõimalust läbi muusika- ja filmikunsti-alamuste.

• **Kestus**

1 kord nädalas 10 nädala jooksul. Ühe kohtumise pikkus on 1 tund.

• **Sisu**

Ülerahvastatud laager-tüüpi vanglad pingestavad suhteid kinnipeetavate vahel; konfliktide vältimiseks surutakse oma emotsioonid alla ja suheldakse omavahel peamiselt olmetasandil. Käesolev programm pakub osalejatele

võimalust uuendada tutvust elu- ja kunstiväärtustega, mis vanglaseinte vahel kipuvad ununema.

Programm sisaldab fakte muusika-ajaloost ning elemente muusikateraapiast. Õpetame eristama erinevaid muusikastiile (barokk, Viini klassikaline koolkond ja romantism muusikas), pisut muusikateoste vormianalüüsi ning oma emotsioonide väljendamist ja kirjeldamist. Muusikateraapilised elemendid on näiteks lödvestustehnikad ning oma tunnete väljendamine muusika kaudu. Lisaks toimib ka grupitöö meetod, mis vanglatingimustes on tõhus vahend suhtlemisoskuste arendamiseks.

Rühmatöö käigus kerkinud vajadusena algas 2005. aasta novembris kursus „Oskavaadata“. Eesmärk on pakkuda lisaks muusika kuulamisele võimalust osa saada ka visuaalsest kunstielamusest. Peamiselt vaatame kontserdilindistusi, ooperietendusi ja väärtfilme.

Projektid „Oskakuulata“ ja „Oskavaadata“ on koondunud ühtseks programmiks ning tegevus jaotub võrdses mahus kuulamise ja vaatamise vahel. Oluline osa on järgneval arutelul, mis loob eelduse edasisele arengule ning tekitab motivatsiooni oma väärtushinnangute ümbermõtestamisele. Programmi läbides laieneb osalejate silmaring, paraneb emotsioonide märkamise, kirjeldamise ja analüüsimise võime. Osalenud kinnipeetavad on positiivselt meelestatud, muutunud suhtlemisel avatumaks ja jätkuvalt huvitatud sellistest programmidest osavõtmisest. Kasuna on välja toodud uusi teadmisi, keskkonnavahetust (nii ruumiliselt kui heliliselt – puhkus nn „tümpsust“) ja ka müüdi, et klassikaline muusika on „valitute“ jaoks, purustamist.

Aasta jooksul on programmi esimese osa läbinud 40 kinnipeetavat; väljalangevus on väga madal.

Vangla ajaleht

Murru

Ele Mäik

Idee autor

Ele Mäik

Teksti autor

Katrin Rannaste

Läbiviijad

Toimetuse kolleegiumis osalevad vangla töötajad ja kinnipeetavad

• *Eesmärk*

Kaasata kinnipeetavad kasulikku ja arendavasse tegevusse jagada kinnipeetavatele adekvaatset informatsiooni vanglas toimuvast nii vangide endi kui administratsiooni poolelt; vabanemiseks valmistumine informatsiooni läbi töö, elukoha, õppimisvõimaluste ja kriminaalhooldusteemasid puudutavate küsimuste kohta.

• *Sihtgrupp*

Osaleda soovivad ja infot vajavad Murru Vangla kinnipeetavad.

• *Ilmub*

Üks kord kuus, tiraaz 100 eksemplari.

• Sisu

Ajaleht kajastab kinnipeetavaile olulisi teemasid, sisaldades rubriike järgnevatel teemadel:

- töö- ja elukoha leidmise ja õppimisvõimalused nii vanglas kui vabaduses,
- teadusuudiste tutvustamine,
- kinnipeetav kinnipeetavale,
- teateid kriminaalhooldusest,
- administratsioon teatab,
- Kodakondsus- ja Migratsiooniameti lõik,
- perekond ja armastus,
- vabanenu veerg,
- omaloomingu nurk,
- kirjad postkastist (anonüümne),
- intervjuu huvitava inimesega,
- spordiinfo ja -ülevaated jne.

Ajalehe materjalide kogumine ja toimetamine toimub koostöös Murru Vanglas tegutseva üldhariduskooli ja kirjandusklubiga „Kulg“, aga ka arvutiõpetajaga, kes juhendab ajalehe küljendamist. Redigeerijaks on toimetuse kolleegium, mis otsustab artiklite ja info valiku.

Kirjutised ilmuvad ajalehes pakutud kaastöö (eesti või vene) keeles, administratsiooni teated aga nii eesti kui vene keeles.

Valminud ajaleht viiakse eluosakonna ametniku kabinetti, kust soovijad saavad seda lugeda võtta.

Kitarriõpe

Ämari

Inge Peterson

Idee ja teksti autor

Inge Peterson – huvijuht

Läbiviija

Lembit Sepp – kitarriõpetaja

• **Eesmärk**

Projekti otseks eesmärgiks on õpetada kinnipeatavaid kitarri mängima ning üldeesmärgiks aidata kaasa kuritegevuse vähendamisele. Kitarrimäng – nagu üldse musitseerimine – on stressimaandav tegevus, annab uusi oskusi ning suunab tähelepanu positiivsetele asjadele. Kitarrimängul võib olla ka muusikateraapiale sarnane mõju.

• **Sihtgrupp**

Muusikalise kuulmise ja musitseerimissooviga kinnipeatavad.

• **Kestus**

Pilootprojekt leidis aset oktoobrist 2004 kuni jaanuarini 2005. Uus kursus on kavas 2006. aasta alguses. Tunde anti üks kord nädalas 45 minutit korraga 2–4-le õpilasele. Paralleelselt toimusid tunnid seitsmele rühmale.

• Sisu

Kitarrimängu õpetatakse alates noodikirja tundmisest ja kitarrimängu algtõdedest kuni eri raskusastmega lugude mängimiseni. Enamik õppijaid eelnevalt kitarrimängida ei osanud, kuid juba kursuse kestel olid nad väga rahul, et suudavad üht-teist mängida. Küsitlusest selgus, et õppimine on neile pakkunud rahulolu ja tõstnud eneseusku. Kitarrikursust alustas 22 kinnipeetavat, kuigi algselt oli rühma suuruseks planeeritud 12 kinnipeetavat (eelmisel aastal lõpetas kursuse 16 kinnipeetavat). Kõik osalejad loodavad oma oskusi edaspidi rakendada, üks neist arvas isegi, et hakkab muusikat kirjutama. Kõik küsitletud avaldasid soovi kitarrimängu edasi õppida.

Kursus on kinnipeetavate hulgas väga populaarne ja kõik osapooled on huvitatud sellise õppe jätkamisest. Huvi on tundnud ka mõned kinnipeetavad, kes pole kunagi varem kitarrimänguga kokku puutunud. Kavas ongi alustada ka päris algajate rühmaga.

Tõdemus, milleni kinnipeetavad oma sõnul kursuse käigus jõudsid, on: „Ei pea olema kõva kutt, et olla väärtuslik.“

Jalgrattasõit ujuma

Murru

Gunnar Bergvald

Idee ja teksti autor

Gunnar Bergvald

Projektijuhid

Katrin Rannaste – huvijuht

Indrek Kõiv – sotsiaaltöötaja

Läbiviija

Gunnar Bergvald – direktori asetäitja vangistuse alal

• **Eesmärk**

Motiveerida kinnipeetavaid seaduskuulekale käitumisele, propageerida tervislikke ja sportlikke eluviise ning arendada suhteid vangla administratsiooni ja kinnipeetavate vahel.

• **Sihtgrupp**

Eelkõige reziimikuulekad kinnipeetavad, kes käitumiselt ja suhtumiselt võiksid olla teistele eeskujuks.

• **Kestus**

Programmi viiakse läbi alates 2005. aasta suvest. Rattasõit kestab ca 3 tundi.

• Sisu

Vanglates viiakse läbi palju programme, kus peamiselt räägitakse. Füüsilist ühistegevust koos kinnipeetavatega on vähe, ehkki just kehaline ja emotsionaalne kogemus jääb kõige paremini meelde.

Kuna meres ujumine ja jalgrattasõit on vangla tavaoludes võimatud tegevused, siis mõjub selline masendavast argirutiinist väljaviimine kinnipeetavale üdini positiivselt.

Minimeerimaks ohtu õiguskorrale eelneb igale väljaviimisele põhjalik julgeolekukontroll. Selle käigus kogutud infot saab administratsioon ka hiljem kasutada – vaadates läbi kinnipeetava väljasõidu- või tingimisi ennetähtaegselt vabastamise taotlust. Jalgrattasõidu kogupikkus on 30 km ning sihtpunktis (Kurkse) aega ujumiseks üks tund. Nii sõidutrass kui ka ujumiskoht on programmi läbiviimiseks sobilikud – kõrvalisi isikuid, keda selline tegevus häirida võiks, satub sinna väga vähe. Peale jalgrataste hankimise programm muid kulusid praktiliselt ei nõua. Jalgrattaid saavad sportlikuks ajaveetmiseks kasutada ka vanglatöötajad.

Suve jooksul toimus viis väljaviimist korraga 10-le kinnipeetavale. Osalesid ka vanglaametnikud juhtkonnani välja (samuti jalgratastel). Tuleval aastal on plaanis kaasatud kinnipeetavate arvu suurendada – soodsate olude ja ilma korral oleks võimalik korraldada umbes 10 retke, kaasates programmi ca 100 kinnipeetavat.

Kõik kinnipeetavad, aga ka teised osalenud on väljendanud programmi suhtes rõõmu ja rahulolu.

Infotehnoloogia kursus

Murru

Indrek Kõiv

Idee ja teksti autor

Indrek Kõiv

Projektijuht

Katrin Rannaste

Läbiviijad

Jelena Prigodina – arvutiõpetaja

Niina Raud – arvutiõpetaja

Toomas Hinnov – arvutiõpetaja

Aivar Vals – arvutiõpetaja

Indrek Kõiv – sotsiaaltöötaja

• *Eesmärk*

Valmistada kinnipeetavaid ette tööturule astumiseks ning anda neile parema konkurentsivõime saavutamiseks infotehnoloogilisi oskusi. Murru Vanglas on kinnipeetavaid, kes on vanglais veetnud enam kui 15 aastat. Selle aja jooksul on arvuti valdamine saanud paljude elukutsete puhul töölevõtmise eeltingimuseks. Samuti on palju vajalikku infot olemas ainult elektroonilisel kujul, mistõttu tuleb tunda põhilisi arvutiprogramme.

- **Sihtgrupp**

Sooviavalduse alusel seni veel mitte osalenud kinnipeetavad.

- **Kestus**

Kogu kursus kestab neli kuud. Ühe mooduli läbimiseks kulub üks kuu, tunnid toimuvad kaks korda nädalas. Aastas viiakse läbi 4–5 kursust.

- **Sisu**

Koolitus toimub moodulõppe vormis. Esimene moodul on eelduseks järgmiste läbimiseks; ülejäänud moodulid on eraldiseisvad ega eelda muude moodulite läbimist.

Iga moodul koosneb viiest õppetunnist ja neljast tunnist iseseisvast tööst. Kokku on mooduli kestvus üheksa tundi.

Moodulid käsitlevad järgmisi teemasid:

- arvutikasutamise algteadmised, failihaldus;
- tekstitöötlus;
- tabeltöötlus;
- informatsiooni ja kommunikatsiooni mõiste, internetiprogrammide kasutamine, elektronkirja saatmine.

Kursusi oleme teinud eraldi algajaile ja edasijõudnuile. Õppetöö on läbi viidud eesti- ja venekeelsetes gruppides. Koostööd tehakse vangla kooliga, kasutades kooli arvutiklassi.

2005. aasta oktoobriks on kursuse läbinud 73 kinnipeetavat.

Kõik juhendajad on oma gruppi iseloomustanud tööka ja motiveerituna; soov õppida on olnud tõsine. Kinnipeetavate tõsist suhtumist peegeldab ka asjaolu, et grupist väljalangemise protsent on peaaegu olematu.

Kunstiga kuritegevuse vastu

Pärnu

Tiina Saidla ja Kaire Aamisepp

Idee autor

Heli Poobus - huvijuht-raamatukoguhoidja

Läbiviija

Tiina Saidla - Pärnu Kunstidemaja kunstiopetaja

• *Eesmärk*

Loovuse avastamine ja eneseleidmine kunsti kaudu. Kunstiline tegevus tõstab kinnipeetava enesehinnangut: nähes, et ta on võimeline õppima ja looma, saab ta eduelamuse. Lisaks viiakse läbi näitus, mis aitab muuta selle küllastajate negatiivset arvamust vangidest – nähakse ka nende inimlikku palet, seda, et nende joonistamisoskus ja eneseväljendamissoov ei piirdu tätoveeringutega.

• *Sihtgrupp*

Kunstihuvilised kinnipeetavad.

• *Kestus*

Kursus toimub kolme kuu jooksul, seejärel korraldatakse näitus.

• **Sisu**

Tegevus toimub kahes rühmas – ühes on praegu viis ja teises kuus osalejat – kord nädalas kaks tundi korraga. Igal osalejal on võimalus oma töödega kord nädalas ka kunstiringis tegelda.

Foto: Irene Mikk

Rühmas on olnud alati väga tõine ja rahulik õhkkond. Eelarvamustevaba ja professionaalne juhendaja oskab osalejate annet suunata ning tekitada huvi tegevuste vastu. Juhendajale oli see esmakordne kogemus kinnipeetavate ja üldse täiskasvanud meestega töötamisel. Tema sõnul oli see 24 tundi tööd vaid esimene samm, huvi äratamine ja võimaluse pakkumine oma võimeid arendada.

Foto: Irene Mikk

Et tekiks tõeline võime iseseisvalt töötada, tuleb sel moel tööd teha kaks aastat. Osalejate areng oli märgatav: mida edasi, seda julgemaks muututi tööde tegemisel ning kas või värvide segamisel ja valikul. Iga autori isikupära kumavat töödest tuntavalt läbi.

Õpitud on pliiatsijoonistust, saadud algteadmised värvusõpetusest, sulatatud värve, maalitud, valminud on portreed, tegeldud vormiõpetuse, savist modelleerimise ja kompositsioonidega. Kursuse lõpus valiti välja ja raamiti pildid näituse jaoks, mis avati Tartu Ülikooli Pärnu Kolledzis 13. novembril 2005.

Kursuse on esimesel aastal läbinud 11 kinnipeetavat.

EQUAL - New Horizons

Viljandi

Jaano Räsä

Teksti autor

Jaano Räsä

Läbiviija

MTÜ Caritas

32

• ***Eesmärk***

Luua uusi ja praktilisi mehhanisme, mis hõlbustaksid kohtulikult karistatud noorte taaskohanemist ühiskonnaga, tööturule tulekut ja iseseisva elu alustamist.

• ***Sihtgrupp***

Alaealised meessoost kinnipeetavad.

• ***Sisu***

Kuriteoennetuse Sihtasutust seob Viljandi Vanglaga koostöö juba aastast 2000 (siis veel Caritase Kuriteoennetuse Keskuse egiidi all). Alustasime loengutega ja sportlike kaasamisüritustega kinnipeetavatele, liikusime edasi 3-päevastele militaaratkadele ja asusime arendama koostööd mitte üksnes kaasamise, vaid ka reaalse ühiskonnaellu tagasitoomise osas. Suur edasiminekuks toimus aastal 2005, mil Euroopa Ühenduse algatus EQUAL

võimaldas suuremahuliselt kaasfinantseerida prosotsiaalseid tegevusi. New Horizons on keskendunud kolmele sõlmküsimusele. Noorte puhul on eriti tähtis personaalne motiveerimine, mis muudab oluliseks huvitegevuse (sihtrühm soovib järgida konkreetseid eeskujusid ja saada konkreetseid korraldusi). Teiseks peab inimesel olema reaalne võimalus saada legaalselt ja püsivat tööd, mistõttu on vaja mõjutada tööturupoliitikat (see kätkeb nii õpet, et inimene oleks võimeline tegema kvalifikatsiooni nõudvat tööd, kui ka võimalust tööd saada, mis eeldab muu hulgas riigi ja omavalitsuse abi). Ning lõpuks peab olema kindel peavari, mis tähendab nooremate puhul kontrollitavaid noortekodusid ja vanemate puhul võimalust saada (lihtsat) peavarju riiklikul või munitsupaalsel elupinnal.

Viljandi vanglas jätkuvad kuni 2008. aasta kevadeni järgmised tegevused:

- igal aastal saab vähemalt üks 10-liikmeline grupp B-kategooria juhiloa;
- käsitööklassis valmistab kuus noormeest kaltsuvaipasid ja õpib tekstiilitööd (lisandumas on veel kuus kinnipeetavat);

- sihtrühmaga viiakse läbi põhjalikke isikuprofiilide ja kuritegevuse sotsioloogia uuringuid;
- neli korda aastas käiakse korraga kaheksa kinnipeetavaga tavaliselt 3-päevasel matkal, mis paneb noorte füüsilise ja psüühilise vastupanuvõime tõsisele proovile ning tõstab enesehinnangut.

Saavutatud tulemustest tasub mainida kaasatute kognitiivsete oskuste paranemist, enesehinnangu tõusu tänu reaalsele saavutustele, konkurentsivõime kasvu tööturule tulekuks ning kinnipeetavate omavahelise läbisaamise ja vangla sisekliima paranemist.

Huvitava näitena võib tuua m-matka, mis viidi läbi Pakri saartel. Poolepäevase rännaku lõpuks tehti indiaani sauna ning kõik noormehed olid täis soovi korrata sauna kindlasti ka järgmine päev. Selleks ajaks aga polnud neist isegi õhtusöögi tegijaid – 45 km rännakut varustusega oli teinud oma töö – peaaegu kõik arvasid, et vangla on palju parem kui selline vabadus. Ent nädala pärast, kui villis jalad olid tervenunud, olid kõik valmis uuesti tulema ükskõik kuhu. Ja need legendid kanduvad vanglas edasi. Mis siis, et juttudes on 45-st kilomeetrist saanud juba vahepeal 80 või enamgi.

Töö kiriku juures

Murru

Elju Grabbi

Idee ja teksti autor

Elju Grabbi

Läbiviija

Elju Grabbi – sotsiaaltöötaja ning Harju-Madise kiriku kontaktisik

35

• *Eesmärk*

Pika karistusajaga kinnipeetavate aktiivne taassuhestamine ühiskonnaga.

• *Sihtgrupp*

Pikaajalist (üle 5 aasta) karistust kandvad hea käitumisega kinnipeetavad, kellel on vabanemiseni jäänud üks aasta ja kellel puudub varasem töökogemus või on vastumeelsus füüsilise töö suhtes.

• *Kestus*

Aasta jooksul enne (tähtaegset või tingimisi) vabanemist 2 korda nädalas (tavaliselt puhkepäeviti).

- **Sisu**

Paljudel kinnipeetavatel puudub töötahe ja -oskused ning pikaajaline vangistus soodustab sellist suutmatust veelgi. Tihti on pikka aega vanglas olnud isikutel katkenud side välismaailmaga. Vabanemise lähenedes on kinnipeetav segaduses ja hirmunud, sest puudub ettekujutus eesootavast. Järelevalve all tegutsemine väljaspool vanglat aitab taastada kontakti eluga vabaduses ning kasvatab kinnipeetavate eneseusku.

Julgeolekutöötaja, eluosakonna sotsiaaltöötaja ja projektijuht valivad välja neli kinnipeetavat, kes vastavad ülaltoodud kriteeriumidele. Väljavalitud sõidavad jalgratastega Murru Vanglast 15 km kaugusel asuva Harju-Madise kiriku juurde, kus neile antakse tööd: muru niitmine, võsa raiumine ja juurimine, surnuaia korrastamine, lume koristamine ja teede puhastamine, kiriku ümbruse korrastustööd ning talvel kiriku ja pastoraadihoone kütmine. Vanglast lahkutakse kell kaheksa hommikul ja naastakse hiljemalt kell kaheksa õhtul. Lõunasöögi valmistavad kinnipeetavad kaasavõetud toiduainetest kohapeal ise.

Selle programmi on läbinud 8 pika karistusajaga kinnipeetavat; kõik vabanesid ennetähtaegselt ja on senini vabaduses.

Dokumentatsioon ja asjaajamine

Harku

Ellen Simmul

Autor ja läbiviija

Ellen Simmul – sotsiaaltöötaja

• **Eesmärk**

Õpetada kinnipeetavaid dokumente, avaldusi, taotlusi jms korrektselt vormistama ning jagada infot kodakondsuse ning elamis- ja tööloa taotlemise kohta. Tihtipeale ei tea kinnipeetavad, mis dokumente on vaja ID-kaardi, elamis- ja tööloa ja kodakondsuse taotlemiseks ning kuidas blankette täita. Sotsiaaltöötajad kulutavad palju aega, et sel teemal kinnipeetavaid individuaalselt juhendada, kontrollida ja vigu parandada. Kinnipeetavad ise jäävad seejuures sageli passiivseks kõrvaltvaatajaks.

• **Sihtgrupp**

Kinnipeetavad, kellel isikuttõendavaid dokumente pole või kellel need kaotavad kehtivuse karistuse kandmise ajal või kes soovivad pärast vabanemist taotleda Eesti kodakondsust. Seega on programmi kaasatud enamik kinnipeetavaid.

• **Kestus**

Programm algas 01.10.2005. Infotund toimub reeglina kord kvartalis 1,5 tunni jooksul, vajadusel ka sagedamini.

• *Sisu*

Sotsiaaltöötaja koostab nimekirja kinnipeetavaist, kes kuuluvad ühte ülalmainitud gruppi. Iga rühmaga, milles on maksimaalselt viis inimest (et tagada võimalus juhendada iga kinnipeetavat), viiakse läbi eraldi rühmatöö, mis toimub vähemalt kord kuus.

Eesti kodakondsust taotleja soovijate grupis keskendutakse nõuetele, mida on vaja täita kodakondsuse saamiseks. Tutvutakse eksamiküsimuste ja asjakohaste õigusaktidega, räägitakse riigilõivu maksmisest ning eksami ja protsessi üldisest korraldusest. Sotsiaaltöötaja tugineb Kodakondsus- ja Migratsiooniametist saadud infole.

Elamis- ja tööloa taotlejatele ja pikendajatele jagatakse samuti eelinfot taotlemise, tingimuste, dokumentide jms kohta. Seejärel õpitakse blankette täitma. Eesmärk on juhtida kinnipeetavate tähelepanu sellele, millised on taotluse täitmise nõuded ning lasta kinnipeetavatel iseseisvalt vormistada kõik vajalikud dokumendid.

Programmi lõpuks peavad kinnipeetavad oskama ise vajalikke dokumente vormistada ja hankida vajalikku infot ning teadma oma kohustusi ja õigusi. Need võimed ei tule kinnipeetavatele kasuks mitte ainult dokumentide ja kodakondsuse taotlemisel, vaid ka teistes pärast vabanemist toimetuleku seisukohast tähtsates valdkondades.

Planeeritud on kaasata võimalikult palju kinnipeetavaid. Seni on gruppitöös osalenud 10 inimest.

Paarisuhete hoidmine ja taastamine

Tallinn, Murru, Pärnu, Tartu, Ämari

Laura Kikas

Idee autorid

Terje Maurer, Kersti L. Kask, Laura Kikas

(Soome vanglasüsteemis kasutatavate perelaagrite näitel.)

Teksti autor

Laura Kikas

Läbiviijad

Piret Adrik – sotsiaalosakonna peaspetsialist; **Natalia Krasnopevtseva** – psühholoog (Tallinn)

Sanne Käsnapuu – hariduskorraldaja; **Irina Ronk** – psühholoog (Murru)

Olga Vassina – sotsiaaltöötaja (Ämari)

Kaire Aamisepp – sotsiaalosakonna juhataja kt (Pärnu)

Tõnis Palgi – sotsiaalosakonna juhataja kt (Tartu)

Programm viiakse läbi koos kriminaalhooldusametnikega, et nad tutvuksid võimalike klientidega, paraneks vangla ja kriminaalhoolduse koostöö ning areneks võrgustikutöö

• *Eesmärk*

Teadvustada kinnipeetavatele ja nende perekondadele pärast vabanemist tekkida võivad emotsionaalseid pingeid ning nende maandamise võimalusi.

• **Sihtgrupp**

Kinnipeetavad, kellel on toimiv paarisuhe ja kellel avaneb 4–6 kuu jooksul võimalus ennetähtaegselt vabaneda. Samuti on määratletud elupiirkond pärast vabanemist. See võimaldab tuua programmi läbi viima just neid kriminaalhooldusametnikke, kes võiksid hakata edaspidi töötama selles grupis osalenud kinnipeetavatega. Programmi juhivad 2 spetsialisti – kriminaalhooldaja ning vangla sotsiaalvaldkonna töötaja.

• **Kestus**

Grupitööd tehakse 12 korda (iga kord 90 minutit), väljasõiduseminar kestab kolm päeva.

• **Sisu**

Kinnipeetavate majandusliku toimetuleku kõrval ei ole arvestatud emotsionaalse kriisi ja suhete muutusega perekonnas. Samuti on tihti puudulik kinnipeetavate konflikti lahendamise oskus. Toimetulekus peresuhetes võib kaitsefaktori (pere olemasolu ja toetus) muuta riskifaktoriks (suutmatus näha adekvaatselt enda ja teiste olukorda, mis võib viia lahutuseni).

Programmi hakati välja töötama 2003. aastal. 2005. aasta kevadel valmis programmijuhi käsiraamat. Läbiviijad nii vanglatest kui kriminaalhooldusest on läbinud ka spetsiaalse koolituse.

Programm koosneb vanglasisesest grupitööst ja väljasõiduseminarist. Grupitöö teemaks on pere- ja paarisuhted ning suhted sise- ja välismaailmaga. Seminaril osalevad ka kinnipeetavate elukaaslased, et paarid saaksid vabas õhustikus aktiivselt oma suhtega tegelda.

Üks rühm koosneb 8–12-st kinnipeetavast. Rühmatöö ei ole üles ehitatud loengute vormis, vaid teooriat antakse edasi kogemusi jagades, situatsioonimängude, dilemmade jm abil. Arutletakse ja võrreldakse kogemusi eri teemadel: inimese areng ja elukaar; suhtlemine; probleemi määramine ja lahendamine; perekonna mudelid, arenguetapid; lahutus jms. Väljasõiduseminaril, millel osalejad valitakse koos teiste vangla osakondadega rühmatöö läbinud kinnipeetavate hulgast, kinnistatakse rühmatöös omandatud teadmisi ja oskusi. Ühele väljasõidule on planeeritud viis kinnipeetavat koos elukaaslasega.

Kolmepäevasel seminaril koostavad paarid piiratud ressurssidega pere eelarvet; osalevad armukadedust ja hirme käsitletavates vestlusringides; lahendavad ootamatuid situatsioone, mis võivad pärast vabanemist tekkida; saavad testida üksteise usaldust ning avaldada oma mõtteid ja tundeid. Kõik paarid peavad kolme päeva jooksul vähemalt tund aega vestlema perenõustajaga, kuigi tegelikult pühendatakse sellele märksa rohkem aega. Samuti saavad paarid vestelda kriminaalhooldusametnikuga ennetähtaegse vabanemisega seotud teemadel. Vaba ja sundimatu õhkkond lihtsustab positiivsete kogemuste ja uute teadmiste omandamist.

Väljasõiduseminarile ei kaasata lapsi, sest tähelepanu koonduks suuresti neile ning omavahelise suhte probleemidega tegelemine jäetaks meeldivama alternatiivi korral tagaplaanile. Samas on see puhkuseks naistele.

Siiani on programmi läbi viidud Tallinna ja Murru vanglas; selle on läbinud 95 kinnipeetavat.

Osalejate hinnangud programmile on olnud positiivsed:

- omandatud on uusi teadmisi, hakatud üksteist ja reaalsust paremini mõistma.
- nii läbiviijad kui ka kinnipeetavatega kokku puutuvad vanglaametnikud on näinud positiivseid muutusi programmi läbinud kinnipeetavate hoiakutes, seda juba grupitöö käigus. Seetõttu peavad läbiviijad programmi läbinute puhul vajalikuks ennetähtaegset tingimisi vabastamist – nii väheneb vangla subkultuuri taasmõju.

2005. aasta teisest poolest alustati programmiga ka Tartu, Ämari ja Pärnu vanglas. Praegu osaleb programmis 58 kinnipeetavat.

2006. aastal alustame järelhindamist programmi läbinud kinnipeetavate ja nende perekondade seas, et adekvaatselt hinnata programmi mõju retsidiivsusriskile.

Päev lapsega

Murru

Kersti Sau

Idee autorid

Kersti Sau, Indrek Köiv

Läbiviijad

Kersti Sau – psühholoog; **Katrin Rannaste** – sotsiaaltöötaja

Irina Ronk – psühholoog; **Natalia Zubovits** – sotsiaaltöötaja

• *Eesmärk*

Valmistada kinnipeetav ette naasmiseks perekonda pärast pikaajast vangistust ning soodustada isa ja lapse suhete arengut. Sihtgrupp: pikka aega (üle 5 aasta) vanglas viibinud kinnipeetavad, kellel on 10–17-aastased lapsed ning kes valmistuvad ennetähtaegseks vabanemiseks.

• *Sihtgrupp*

Pikka aega (üle 5 aasta) vanglas viibinud kinnipeetavad, kellel on 10–17-aastased lapsed ning kes valmistuvad ennetähtaegseks vabanemiseks.

• *Kestus*

Programm koosneb 10-12 1,5-tunnisest grupitööst vanglas ja 1-päevasest väljasõidust. Tegu on pilootprojektiga. Gruppi juhivad sotsiaaltöötaja ja psühholoog kahekesi, vajadusel kaasatakse spetsialist väljastpoolt vanglat.

• Sisu

Pikaajalise vangistuse puhul on esmaseks probleemiks lähedussuhete täielik või osaline puudumine. Pikaajaline eraldatus perekonnast suurendab perekonnavõrgustiku purunemise riski ja vähendab peresidemete säilimise võimalikkust pärast vabanemist.

Projekti käigus viiakse läbi grupitöö ning seejärel rakendatakse teadmisi kinnipeetavale ja tema teismeeas lapsele korraldatud kahepäevasel väljasõidul. Väljasõite on planeeritud kaks, üks eesti- ja teine venekeelse grupiga. Grupis on umbes 10 kinnipeetavat.

Kursus algab loengutega lapse arengust, konfliktide ja kriiside lahendamisest, isa rollist, suhtlemisest teismeeas lapsega ning teemakohaste aruteludega. Pakutakse ka individuaalnõustamist.

Teise etapina viiakse grupitööle järgneval suvel sotsiaaltöötaja, psühholoogi, kriminaalhooldaja ja vangistusosakonna valvuri osalusel läbi kaks päeva kestev väljasõit jalgratastel loodusesse: rühmatööd isadele ja lastele koos ja eraldi, jäämurdmise ja teineteise tundmaõppimise mängud (näpuvärvidega pilt), sportmängud (petank, sulgpall, täpsusviske, võrkpall), vaba aeg, söögikorrad. Kursus lõpeb väljasõidul tekkinud mõtete, probleemide ja tunnete aruteluga. Kursuse jooksul jälgitakse tekkivaid konfliktimustreid ning püütakse leida neile lahendusi arutelude ja tegevuse kaudu. Rõhutatakse vajadust konflikte lahendada ja kriise ületada.

Kavas on teha koostööd omavalitsuste lastekaitsetöötajatega, küsides neilt infot väljasõidul osalevate laste turvalisuse huvides, ning kriminaalhooldajatega.

Programmi läbimise tulemusena kahaneb isal hirm lapsega suhtlemise ees ning teadmised teismelise lapse arengust ja käitumisest aitavad teda paremini mõista.

Sotsiaalsed oskused

Murru

Ele Mäik

Idee ja teksti autor

Ele Mäik

Läbiviijad

Jelena Kornejeva – sotsiaalosakonna juhataja

Ele Mäik – sotsiaalosakonna peaspetsialist

Lembit Suvi – psühholoog

• *Eesmärk*

Õpetada ja kinnistada vanglast vabanejate sotsiaalseid oskusi paremaks toimetulekuks vabaduses.

• *Sihtgrupp*

Aasta jooksul tähtajaliselt ja tingimisi vabanevad kinnipeetavad.

• *Kestus*

Kahe kuu jooksul 2 korda nädalas 45 minutit, kokku 50 kohtumist. Kursust juhivad 1-2 rühmajuhti.

• Sisu

Programmi hakati välja töötama ja katsetama 2005. aasta alguses, aasta jooksul viiakse läbi kaks pilootgruppi.

Ununenud või puudulik sotsiaalne kompetentsus igapäevaolukordades ja sellest tulenevad arusaamatused võivad saada tõukeks uuele kuriteole. Tähtis on sellele riskitegurile juba vanglas tähelepanu pöörata.

Sotsiaalsete oskuste õpetamine on mõeldud regulaarselt toimuva osana üldisest kinnipeetavate vabanemise ettevalmistamisprotsessist.

Kursusel õpitakse järgmisi sotsiaalseid oskusi: enese tutvustamine, kuulamine, suhtlemine, narrimisega toimetulek, läbirääkimiste pidamine, konflikti vältimine, tagajärgedele mõtlemine, tunnete väljendamine, teise inimese tunnete mõistmine, vabandamine. Ergutame osalejaid mõtlema ja oma arvamust avaldama, asju uue nurga alt vaatama, anname teaduslikke selgitusi tuntud nähtustele. Rühmaliikmed saavad testide abil ennast paremini tundma õppida, videotreeningu abil on võimalus enese käitumist kõrvalt näha ja arendada oskust oma käitumist analüüsida.

Selles programmis osalemine toetab kinnipeetava muutumisprotsessi. Kursuse käigus avardub tema silmaring ja lisanduvad igapäevaelus kasutatavad teadmised. Kinnipeetavate kohusetundlik osavõtt ja uute inimeste huvi osalemise vastu kinnitavad sellise sisuga programmi vajalikkust ning kohasust vanglas.

Esimeses rühmas läbis kursuse 6 kinnipeetavat, teises rühmas käib 11 inimest.

2006. aastal alustatakse kogutud info ja kogemuste põhjal programmi käsiraamatu koostamist.

Vabaduse lävel

Viljandi

Anne Kits

Idee autor

Valve Palm

Läbiviijad

Anne Kits – sotsiaalosakonna juhataja; spetsialistid väljastpoolt vanglat

48

• *Eesmärk*

Rehabiliteerida kinnipeetavad eluks tavaühiskonda, õpetades neile positiivset mõtlemist, pakkudes võimalust veeta aega koos perega ning toetades peresid, kus poeg viibib kinnipidamisasutuses.

• *Sihtgrupp*

6–12 kuu pärast vabanevad alaealised kinnipeetavad ja nende vanemad.

• *Kestus*

Poole aasta jooksul peetakse iga kuu loenguid kinnipeetavatele; väljasõidud koos vanematega ja loengud vanematele toimuvad vähemalt neli korda aastas.

• Sisu

Noorte kuritegevus ja sõltuvusainete tarbimine kasvavad pidevalt. Narkootikumidest tekkiv kahju on pöördumatu – inimene laostub nii intellektuaalselt, majanduslikult kui ka füüsiliselt. Viljandi Vangla kinnipeetavatest on ca 80% proovinud narkootilisi aineid. Programmi raames pakutakse kinnipeetavatele alternatiive uimastite kasutamisele. Vanematele tekitab poja vanglas viibimine palju lahenduseta probleeme, sest tuntakse häbi ega osata või taheta abi küsida. Eriti terav on probleem maakohas, kus ei õnnestu anonüümseks jääda – seal võib vabanenu hiljem põlu alla sattuda.

Loengutes räägivad spetsialistid kinnipeetavatele vaimsest ja füüsilisest tervisest, narkomaania tekke- ja toimetehhanismidest, tuleviku eesmärgistamisest, eluloo kirjutamisest, eri ametiasutuste tööst. Samuti viiakse läbi suhtlemisõpetuse tunde.

Lektoriteks on inimesed tööhõiveametist, narkopolitseist, TÜ Viljandi Kultuuriakadeemiast, MTÜ Abiühingust „Üheksaväginne“, kriminaalhooldusest.

Väljasõidud pakuvad kinnipeetavatele ja nende vanematele võimaluse vabas õhustikus koos olla ning oma suhteid parandada. Vanematele peetakse loenguid teemadel, kuidas aidata pojal eluga vabaduses kohaneda.

Programmis osalenutel on kasvanud enesekindlus ja paranenud suhtlemisoskus, mis vanglanoortel on üldiselt väga väike. Tagasiside kinnipeetavate endi poolt on väga positiivne. Nende sõnul ei ole nad koos perega käinud matkadel ega looduses ning neil puudus isegi teadmine, et on olemas sellised looduskaunid kohad, kus nüüd koos peredega käidi. Ka kinnipeetavate vanemad peavad tähtsaks, et neil on võimalus programmis osaleda – seal saavad ka nemad oma muredest rääkida ja nõu küsida.

2005. aasta jooksul on programmis osalenud 27 kinnipeetavat.

Ettevalmistus vabanemiseks

Tallinn

Riina Saarepera

Idee ja teksti autor

Riina Saarepera

Läbiviijad

Vangla sotsiaaltöötajad; spetsialistid väljastpoolt vanglat

• *Eesmärk*

Anda kinnipeetavale teadmised ja praktilised oskused iseseisvaks asjaajamiseks eluaseme ja töö otsimisel, sotsiaalsete probleemide lahendamisel, dokumentide vormistamisel.

• *Sihtgrupp*

Lähema poole aasta jooksul vabanevad kinnipeetavad, kes ei ole senise vangistuse ajal saanud vabaduses toimetulekuks vajalikke teadmisi-oskusi.

• *Kestus*

Loengud toimuvad kord nädalas kahe kuu jooksul, seejärel leiab aset lühiajaline väljaviimine koos sotsiaaltöötajaga. Rühmatööd juhivad kaks inimest – sotsiaaltöötaja ning spetsialist väljastpoolt vanglat.

• Sisu

Et tõhustada vangla koostööd ametiasutustega ja tagada kinnipeetavate vabanemiseelne nõustamine, kaasatakse tegevusse hoolekandekeskuse esindajad ning tööhõiveameti ja omavalitsuse spetsialistid.

Programmis omandatu kinnistatakse lühiajalistel väljaviimiste. Koostöös vangla teiste osakondadega tehakse valik, keda programmis osalenud kinnipeetavatest lubatakse väljaviimisele.

Väljaviimise kava:

- ühiskondliku transpordi kasutamine;
- panga külastus (isikuarve avamine, pangaautomaadi kasutamise korra tutvustamine);
- Tallinna Tööhõiveameti külastamine, tutvumine vajaliku dokumentatsiooniga;
- kohviku külastamine (käitumine avalikus kohas);
- ühe kinnipeetava ID-kaardi kättesaamine;
- muuseumi külastus;
- kokkuvõtted, soovitused iseseisvaks tegutsemiseks.

2004. aastal uuriti programmis osalenud kinnipeetavate hinnanguid. Kõik osalenud soovisid veel samalaadsest kursusest osa võtta. Nõustamine ja välislektorite esinemine andis enesekindlust ennast tööturul konkurentsivõimeliselt pakkuda ja teadmise, kuhu pöörduda, kui tekivad probleemid elukoha saamisel. Väga tähtsaks pidasid kinnipeetavad lektorite mõistvat suhtumist (kes suhtusid neisse kui inimestesse, mitte kui vangidesse). Leiti, et kõik vanglast vabanejad peaksid läbima sellise kursuse.

Programmi läbiviija hinnangul võib programmi üldiselt kordaläinuks lugeda. Kuid asi oleks edukam, kui kaasata kinnipeetav programmi kohe kinnipidamisaja alguses, mil teda tuleb motiveerida oma käitumist muutma. Hiljem saab keskenduda oskustele, mis aitavad toime tulla eluga vabaduses. Lisaks on läbiviija saanud kogemusi ja ideid jätkutegevuseks. Positiivse aspektina võib esile tuua, et loodi koostöö eri asutuste vahel ning eelarvamused vangla ja kinnipeetavate osas vähenesid.

Alates 2003. aastast on läbi viidud kuus gruppitööd, programmi läbinuid on kokku 86.

Kohanemispäev

Murru

Ele Mälk

Idee autor

Ele Mälk

Teksti autor

Ele Mälk, Katrin Rannaste

53

Läbiviijad

sotsiaalosakonna töötajad

Tegevust koordineerib **Ele Mälk** – sotsiaalosakonna peaspetsialist

• *Eesmärk*

Anda kinnipeetavale konkreetseid teadmisi esimeste tegevuste kohta vahetult pärast vabanemist: kui palju poes kaup maksab, kuidas käituda pangas, millist infot saab Tööhõiveametist, kuidas sõita linnatranspordiga, kus asub rehabilitatsioonikeskus ja kuidas sinna sõita, kuidas osta pilet kodukohta jne.

• *Sihtgrupp*

Üle viie aasta vanglas viibinud, tähtajaliselt või tingimisi vabanema hakkav kinnipeetavad, kellel pole vabaduses sotsiaalset toetusgruppi.

• *Kestus*

Väljasõidu vajadus selgitatakse välja individuaaltöö käigus igal konkreetsel juhul erineva ajaperioodi jooksul. Kohanemispäev toimub kaks kuni üks nädal enne tähtajalist või tingimisi ennetähtaegset vabanemist.

• **Sisu**

Viis või enam aastat vanglas olnud ja peatselt vabanev kinnipeetav tunneb ärevust, sageli lausa hirmu. Ta räägib oma tunnetest sotsiaaltöötajale või psühholoogile, kes otsustab, kas konkreetse kinnipeetava jaoks on otstarbekas valmistuda vabanemiseks, kohanedes vabadusega seal viibides. Kui väljaviimine on otstarbekas, määratakse kindlaks nn kohanemispäev ja saatja. Saatjaks on sotsiaaltöötaja, psühholoog või kaplan.

Kohanemispäev kätkeb endas järgmisi tegevusi:

- 10.00 vanglast väljumine;
- 10.15–11.15 bussisõit Tallinna Balti Jaamani;
- 11.15–12.15 poodide külastamine, hindadega tutvumine, sotsiaalhoolekandeasutuste külastamine;
- 12.15–14.00 Harjumaa või Tallinna Tööturuameti külastamine, maaliinide bussijaama külastamine, tutvumine pangakontoriga;
- 14.00–15.00 lõunasöök;
- 15.00–16.30 naasmine vanglasse.

Konkreetne plaan koostatakse igale kinnipeetavale eraldi tema vajadustest lähtudes. Aasta jooksul planeerime kohaldada kohanemispäeva 15-le kinnipeetavale.

Programmi konkreetseks tulemuseks on, et pika karistusaja vanglas veetnud inimene:

- on saanud ettekujutuse keskkonnast, mis teda pärast vabanemist ootab;
- teab, kuidas kasutada Tallinna ühistransporti;
- oskab sooritada toiminguid pangakontoris ja kasutada sularahaautomaati;
- omab ülevaadet esmatarbekaupade hindadest;
- teab, kuidas jõuda Tallinna bussijaama ja kuidas osta kojusõiduks pilet.